

Hayat Boyu Öğrenmenin Sosyal Kalkınmaya Etkisi

The Effect of Life Long Learning on Social Development

ÖZET

Ülkelerin başta gelen problemlerinden birisi olan “kalkınma” geliştirmekte olan ülkeler için çözülmesi gereken temel ve öncelikli bir sorundur. Küreselleşen dünyada en temel üretim unsuru beşerî sermayenin taşıdığı nitelik oldukça önemlidir. Beşerî sermaye artışıyla birlikte toplumların refah düzeyinin de artış gösterdiği gözlenmektedir. Bu bağlamda ülkeler için beşerî sermayeye yapacakları yatırım toplumsal refah ve kalkınma için son derece önemlidir. Ülkelerin eğitimin niteliği ve seviyesini artırma çabaları zorunlu eğitim çağı içerisinde yer alan bireylerle sınırlı değildir. Hedef kitle her yaş grubunu kapsamaktadır. Çünkü öğrenme ve öğrenmeye duyulan ihtiyaç yaşam boyu devam eder. Eğitim ile birlikte bireyler bilgi, beceri ve davranış edinirler ki bu da başta bireyin kendi yaşamı olmak üzere topluma da etki eder. İçinde bulunduğumuz dönemde çok daha fazla kişinin çok farklı alanlarda eğitim almak istemesi ve herkesin aynı zaman diliminde eğitime erişiminin sağlanamaması ve tüm eğitim gereksinimlerinin mevcut yapı içerisinde karşılanamaması uzaktan eğitim, hayat boyu eğitim gibi alternatifleri açığa çıkarmıştır ve esasen bu durum kalkınma için bir gerekliliktir. Kalkınma, yaşam kalitesini artırmaya dönük olarak ekonomik, toplumsal ve siyasal yapının ilerletilmesi anlayışından temel alan insana dönük bir kavramdır.

Anahtar Kelimeler: Hayat boyu öğrenme, beşerî sermaye, sosyal kalkınma

ABSTRACT

“Development”, which is one of the leading problems of the countries, is a basic and priority problem that must be solved for developing countries. The quality of human capital is the most basic production element in the globalizing world. It is observed that the level of welfare of societies has increased with the increase in human capital. In this context, their investment in human capital is extremely important for countries for social welfare and development. The efforts of countries to increase the quality and level of education are not limited to individuals in the age of compulsory education. The target audience covers all age groups. Because the need for learning and learning continues for life. Along with education, individuals acquire knowledge, skills and behavior, which affects society, especially the individual's own life. The fact that more and more people want to receive education in many different fields in the current period and that not everyone has access to education in the same time period and all the training needs are not met within the current structure has revealed alternatives such as distance education, lifelong education and this is essentially a requirement for development. Development is a human-oriented concept based on the understanding of advancing the economic, social and political structure in order to improve the quality of life.

Keywords: Life Long Education, Human Capital, Social Development.

GİRİŞ

Kalkınma, özellikle geliştirmekte olan ülkeler için toplumsal refahın elde edilmesine dönük olarak çözüm üretilmesi gereken öncelikli bir sorundur. Kalkınmanın ekonomik temelleri ve dünya nüfusunun büyük çoğunluğunun geliştirmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde yaşadığı düşünüldüğünde; karşı karşıya olunan kalkınma sorunsalının tüm dünyayı ilgilendiren bir yapı içerdiği söylenebilir. Şu durumda, “beşerî sermaye” ülkelerin merkeze almaları gerektiğini söyleyebileceğimiz başka ve önemli bir kavram olarak değerlendirilmelidir. Beşerî Sermayeyi, bireylerin iş görmelerine bağlı olarak ortaya çıkacak ürün ya da sunacakları hizmetten gelir elde etmelerine yarayacak beceriler ve yeterlikler olarak tanımlamak mümkündür. Global dünyada en temel üretim unsuru beşerî sermayedir ve refah düzeyi yüksek toplumların hemen hemen tümünün sahip oldukları refah seviyesi, yatırımlar sayesinde elde ettikleri beşerî sermaye artışına bağlıdır (Günkör, 2017). Bu bilgilere dayalı olarak eğitim ve kalkınma arasında doğrudan bir ilişki olduğu ve bu ilişkinin toplumun kalkınması, refah düzeyi bağlamında son derece önemli olduğu söylenebilir.

Beşerî sermaye ve kalkınma arasındaki yadsınamaz ilişkiye bağlı olarak ülkeler son yıllarda eğitime daha fazla önem vermekte ve yatırım yapmaktalar ve bu durumda da üretimde kullanılan nitelikli iş gücü haricindeki diğer unsurların önemi azalmaktadır denilebilir. Buradan çıkan sonuca bağlı olarak ise tüm ülkeler; eğitimde nitelik ve kalitenin artırılmasına dönük tedbirler almakta ve çalışmaktadırlar (Taş ve Yenilmez, 2008).

İbrahim Balcı¹

How to Cite This Article

Balcı, İ. (2023). “Hayat Boyu Öğrenmenin Sosyal Kalkınmaya Etkisi” International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:9, Issue:117; pp:9198-9207. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/sssj.72978>

Arrival: 11 August 2023

Published: 30 November 2023

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Öğretmen, MEB, Adana, Türkiye ORCID: 0009-0006-7739-8194

Eğitimde bireysel gelişimin sağlanması ve niteliğin artırılması çabası sadece zorunlu eğitim çağı nüfusuyla sınırlı değildir. Başka bir deyişle ülkeler eğitimde hedef kitleyi sadece zorunlu eğitim çağındaki öğrencilerle sınırlı tutmayıp nüfusun tamamını hedef kitle olarak kabul etmektedirler. Bireysel gereksinimlerin karşılanması için öğrenmenin yaşam boyu devam eden bir süreç olması bu duruma kaynaklık eden temel unsurdur. Ayrıca yaşam boyu sürecek bireysel gelişim ve öğrenme hedeflerinin toplumsal kalkınmaya dönük kazanımları da söz konusu olacaktır. Öğrenmenin önemi gerekliliği ve sürekliliği hususlarına vur yapan Einstein bu konuda “Öğrenmeyi bıraktığımızda, ölmeye başlarız!” ifadelerini kullanmıştır. Bu sebeple ülkelerin bireylerin yaşam boyu öğrenme olanaklarına sahip olmaları için eğitim sistemi içerisinde bir yapı oluşturmaları gereklidir. Söz konusu beşerî sermaye olduğu sürece bireysel gelişimi belirli bir yaş aralığı ile sınırlamak doğru olmayacaktır. Eğitimin giderlerinin devlet ya da bireysel kaynak ile karşılanması ve bu finans payının ne oranda olması gerektiğini; o ülkelerin ekonomileri, tercihleri, eğitim talebinin miktarı ve istenen eğitimin tür ve kademesi belirler (Gümüş ve Şişman, 2012). Öğrenmenin, öğrenmeye bağlı olarak ise gelişimin bireylerin yaşamlarının bütününe kapsayan bir süreç olduğu anlayışı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü'nün misyonunda “Öğrenen bir toplumun dönüşümü için beşikten mezara rehberlik hizmetleri sunmak; artan bilgi, farkındalık ve yeteneklerle bireylerin insani gelişme konusunda sorumluluk almasını desteklemek; kayıt altına alınabilen ve izlenebilen kaliteli eğitimler sunmak” şeklinde ifade edilmektedir.

Kalkınma, yapı itibarıyla çok boyutludur ve birey ve grupların farklılıkları çerçevesinde şekillenmektedir denilebilir. Bir süreci ifade eden kalkınma kavramının “bireyleri ve farklı sosyal grupları etkileme düzeyleri farklılık gösterebilir” önermesinde bulunulabiliriz. Ortaya konan bu önermeye bağlı olarak ise “İnsani kalkınma ve yapabilirlikler” yaklaşımının ortaya çıktığı söylenebilir. Aydınligil (2009)'e göre sosyal politika ve yönetişimin eylemsel alanlardır ve çok boyutlu kalkınma analizi yapılarak politika oluşturulması, kalkınma biçimlerini de geliştirecek ve çeşitlendirecektir. Elde edilmesi umulan faydanın artması bazı temel alanlara yapılacak yatırımlarla ilişkilidir. İnsan kaynaklarından optimal düzeyde faydalanabilmek eğitim, sağlık ve beslenme alanlarına yapılan dengeli yatırımlara bağlıdır (Savaş, 1995; akt. Ak ve Ak Bingül, 2011). Bu durum eğitim ve ekonomi arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Refah seviyesi ve kişi başına düşen milli gelir seviyesinin artması amacıyla gerçekleştirilen ekonomik ve sosyal yatırımlar kapsamında üretim unsurları ve iş gücü niteliği, eğitim ve ekonomi arasındaki ilişkiyi doğurur (Erkal, 1999; akt. Ak ve Ak Bingül, 2011).

Eğitim, yalnızca okuma yazma becerisi kazandırma süreci değildir ve aynı zamanda bir eğitim faaliyeti olarak “hayat boyu öğrenme” konusu, ekonomik gelişmeye ve sosyal kalkınmaya dönük etkilerinin ortaya konabilmesi bakımından araştırmacılar ve ülkeler tarafından araştırmaya değer görülmektedir. Araştırma sonuçlarından hareketle geliştirilecek stratejilerden ise fayda umulmaktadır. Öyle ki alınacak eğitim sayesinde bireylerin elde edecekleri bilgi, beceri ve donanımları başta bireyin kendi yaşamı olmak üzere topluma da etki edecektir. Türkiye’de eğitim, bir kuruma bağlı olarak örgün ve yaygın olmak üzere iki biçimde sürdürülebildiği gibi bireylerin tercihleri kapsamında ve olanaklarına bağlı olarak bağımsız biçimde hayat boyu devam ettirilebilir bir öğrenme alanıdır. İçinde bulunduğumuz dönemde çok daha fazla kişinin çok farklı alanlarda eğitim almak istemesi ve herkesin aynı zaman diliminde eğitime erişiminin sağlanamaması ve tüm eğitim gereksinimlerinin mevcut yapı içerisinde karşılanamaması uzaktan eğitim, hayat boyu eğitim gibi alternatiflerin geliştirilmesine ve uygulanmasına kaynaklık etmektedir.

Ülkenin ekonomik, toplumsal, siyasal yapılarının bireylerin yaşamına olumlu etkisi ile toplumsal refaha ulaşılması olarak tanımlanabilen kalkınma, bu sebeptendir ki sayılarla ifade edilebilen bir göstergeden ibaret değildir. İktisat bilimine ait bir terim olmakla birlikte “sosyal kalkınma” kavramı, toplumsal öğeler içermesi bakımından “ekonomik büyüme” den farklı anlamlar taşır. Temel farklılık olarak, sosyal gelişim ve değişimleri de kapsadığı söylenebilir. Özetle kalkınma, yaşam kalitesini artırmaya dönük olarak ekonomik, toplumsal ve siyasal yapının ilerletilmesi anlayışından temel alan insana dönük bir kavramdır. Yaşam boyu kendini geliştirme davranışı, insanların sahip olmaları gereken bir tutum olmalıdır. Bu inanışın gerçekleştirilebileceği zemin ise hayat boyu öğrenmedir. Bu noktada hayat boyu öğrenmenin tanımlanmasına ve sosyal kalkınmaya etkisinin ortaya konulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmanın Amacı

İktisadi ve Sosyal kalkınmanın göstergesi sadece fiziki üretim faktörleri ve sermaye değildir. Beşerî sermaye de en az bu faktörler kadar önemlidir. Toplumsal refah seviyesinin yükselmesi açısından son derece önemli bir faktör olan beşerî sermayenin gelişimi, bireylerin yaşam boyu öğrenmeye açık olmalarına ve öğrenme sürecine dahil olmalarına bağlıdır. Bu bağlamda bir eğitim biçimi olan ve beşerî sermayeyi doğrudan ilgilendiren mesleki bilgi ve beceri kazandırmayı öncelikleyen yapısıyla “hayat boyu öğrenme” kavramı öne çıkmaktadır. Bu çerçevede araştırma da “*Hayat Boyu Öğrenmenin Sosyal Kalkınmaya Etkisi*” başlığı altında son yıllarda yapılmış alan yazı

çalışmalarının taranmasıyla ve nitel verilere dayalı olarak konuya ilişkin bulgu ve sonuçların incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

Bireylerin yaşam boyunca bilgi ve becerilerini geliştirmek için içinde yer aldığı her türlü öğrenme faaliyetleri “Hayat Boyu Öğrenme” olarak tanımlanır (MEB, 2018). Öğrenme ile ilişkili bu kavramın hayat bulduğu tek adres okul değildir. Hayat boyu devam eden bir öğrenme süreci olması bakımından ele aldığımızda öğrenme faaliyetlerinin yaşamın her alanında ve yaş, cinsiyet, sosyal kimlik gibi farklılıklardan bağımsız olarak sürdürülebildiği söylenebilir.

Eğitim ile bireyler bilgi edinirken bilgi üretme, anlama ve yorumlama gibi beceriler de kazanırlar. Bireylere verilen bu eğitimler, toplum üyesi olarak bireylere veriliyor olması beşerî sermayeye yapılan yatırım olarak değerlendirilebilir. Nitekim bu eğitimler sayesinde kişiler yaşamları boyu üretime devam ederler. Günümüzde ülkeler açısından güçlü ve saygın bir ülke olarak kabul edilmenin ölçütlerinden en önem olanı istikrarlı gelişim sergileyen ekonomik göstergelerdir (Altınışık ve Peker, 2012, s. 3). Bu göstergelere sahip olmanın yolu ise beşerî sermayeye yapılan yatırımdır. Bu anlayıştan uzak ekonomi politikalarıyla toplumsal kalkınma mümkün olmayacaktır. Nitekim Arı (2018), ekonomik kalkınmanın fiziki sermayeye bağlı olduğu gibi yanlış bir anlayıştan ötürü az gelişmiş ekonomilerin büyük çoğunluğunun beşerî sermayeyi yok sayarak yatırımlarını fiziki sermayeye yaptıklarını ve eğitime olması gereken değeri vermediklerini aktarmaktadır. Hayat boyu öğrenme kavramı toplumsal ve ekonomik değişimlerden doğan bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır ve ülkelerin refah seviyesini belirleyen önemli göstergelerden biri olarak kendisini hissettirmektedir. Zira ekonomik göstergelerin temel belirleyicisi beşerî sermayedir (Ak ve Ak Bingül, 2011). Ayrıca alan yazın araştırma sonuçlarına bakıldığında ekonomik kalkınma ile eğitim ve beşerî sermaye arasında güçlü bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Öztürk (2005), kalkınma ile eğitim arasındaki etkileşime ilişkin olarak eğitim olmadan ekonomik kalkınmanın ve refahın gerçekleşemeyeceğine vurgu yapmaktadır.

Sayıtlar

Hayat boyu öğrenmenin sosyal kalkınmaya katkısı bağlamında literatürden ulaşılan çalışma veri ve bulgularının evreni kapsadığı ve sonuçların nesnel ölçütler çerçevesinde yorumlandığı varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Çalışma, 2010-2022 yılları arasında yürütülen ve erişime açık olan alan yazı kaynaklarından elde edilen veri ve bulgular ile sınırlıdır.

YÖNTEM

Araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analiziyle ilgili bilgiler bu bölümünde yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Betimleyici ve keşfedici türde gerçekleştirilen bu çalışma, çok aşamalı karma yöntem deseninde gerçekleştirilmiştir. Karma yöntemler, bir çalışmada nitel ve nicel araştırmaların ve bulguların verilerinin birleştirilmesini ya da bütünleştirilmesini gerektirir. Bu sebeple Çalışmada araştırma konusu ile ilgili literatür verileri taranmış ve örnek yaşantılara yer verilmiştir. Nicel veri, anketler ya da psikolojik testlerde olduğu gibi genellikle kapalı uçlu cevapları içerir. Nitel veriler ise önceden belirlenmiş cevaplardan uzak açık uçlu bir yapı barındırır (Creswell, 2017).

Araştırmalarda kullanılacak yöntem, toplanacak bilgi türünün çalışmanın öncesinde belirlenip belirlenemeyeceğine ya da bilginin katılımcılar tarafından çalışma esnasında ortaya çıkarılmasına imkân verilip verilmeyeceğine göre belirlenir. Araştırma verileri ölçekler ile elde edilen sayısal bilgiler olabileceği gibi rapor ve metinler gibi sayısal olmayan biçimde de olabilir ve araştırmacı, istatistiksel sonuçlara veya verilerden elde edilen model ya da temalara bağlı olarak yorum yapar (Creswell, 2017).

Evren ve Örneklem

Evren, çalışma yapılamayacak kadar büyüktür ve çalışılabilir olması için evreni temsil ettiği düşünülen daha küçük kesitlere ihtiyaç duyulur (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Hayat boyu eğitimin sosyal kalkınmaya etkisinin incelendiği bu araştırmanın çalışma evreni ve amaçlı ve doğrulayıcı örnekleme, konu bütünlüğü kapsamındaki araştırma sonuçları, ulusal ve uluslararası raporlar, STK Raporları ve rol model kişilerin aktarımlarıdır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak literatürde mevcut ve erişime açık “Hayat boyu eğitimin sosyal kalkınmaya etkisi” bağlamındaki niteliksel ve niceliksel veriler içeren dokümanlar (ikincil veriler) kullanılmıştır. Üniversiteler, kurum ve kuruluşlar, danışmanlık şirketleri, meslek odaları gibi oluşumların çalışmaları ve raporlarıyla her türlü basılmış kitap, dergi gibi materyaller veri kaynakları çeşitlerindedir (Creswell, 2017).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verilerinin analizi doküman inceleme modelinde gerçekleştirilmiştir. Bu modelde araştırmacının rolü veri toplama konusunda tartışma doğurur (Creswell J. W., 2017). Öyle ki verilerin analizinde araştırmacı verileri yorumlamak durumundadır. Dolayısıyla da araştırmacı bir yönüyle de veri toplama aracı olarak değerlendirilmektedir (Corbin ve Strauss, 2008; akt. Çelik, Baykal, ve Memur, 2020).

Karma yöntemde verilerin yorumlanması için iki yöntemin bütünleştirilmesi gereklidir ve bu bütünleştirme dört biçimde yapılabilir. Bu dört bütünleştirme biçimlerinden birisi de “nitel veya nicel veri birbirinin içine gömülerek bir veri türünden elde edilen bilgiler diğer veri türünden elde edilenleri artırır veya destekler” şeklinde açıklayabileceğimiz verilerin gömülmesidir (Alkan, Şimşek ve Erbil, 2019).

BULGULAR VE YORUM

Hayat boyu eğitimin sosyal kalkınmaya etkisi konusunda alanyazın çalışmalardaki verilere ve verilerin analizinden elde edilen bulgulara bu bölümde yer verilmiştir.

Akademik ve Kurumsal Veri Bulguları

Zor (2020) çalışmasında; gelişmekte olan ülkelerde kadın ve erkekler arasında eşitlik sağlanamadığına yer vermektedir. Çalışma verileri; gelişmekte olan ülkelerde eğitim, işgücüne dahil olma, siyasal alana katılım gibi başlıklarda erkekler lehine bir farklılaşma olduğunu ortaya koymaktadır.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019) raporunda, Okul öncesi eğitimden lisansüstü eğitime kadar eğitime erişimin ve eğitimin kalitesinin artırılması ve dünya çapında yaşam boyu eğitim fırsatlarının çeşitlendirilmesinin oldukça önemli olduğu ve ülkelerin, sosyal ve ekonomik faydaları da dikkate almak suretiyle eğitim politikalarının politika belgelerine yansıtılması için ve ilgili alanlar ile işbirliği içinde çalışma sürdürdüklerine vurgu yapılmaktadır.

Sosyal kalkınmaya ilişkin çeşitli konular hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkeler için bir sorundur. Tüm toplumlar farklı düzeylerde de olsa işsizlik, sosyal ayrışma ve kalıcı yoksulluk sorunlarıyla karşı karşıyadır. "Zorunlu göçten uyuşturucu kullanımına, organize suçtan hastalıkların hızla yayılmasına kadar giderek artan toplumsal sorunların çoğu ancak uluslararası eylemle çözülebilir (UNIC, 2018).

Arı (2018), “Beşeri Sermayenin Kalkınma Üzerine Etkisi” çalışmasında; bilgiye gereken önemi veren ülkelerde eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin karar alma sürecinde etkili olmalarına bağlı olarak ekonomik ve insani gelişmişlik düzeyinin yüksek olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Samancı ve Ocakcı (2017), çağımızda eğitime ilişkin anlayışın örgün eğitimle sınırlı olmayıp hayat boyu süren bir yapıya dönüştüğüne işaret etmektedir. Ayrıca, hayat boyunca gözlenen değişim ve gelişimin bireylerin kendilerini yenilemelerini gerektirdiğine vurgu yapılmaktadır. Bireylerin yerine getirmek durumunda oldukları kişisel gelişimin adresi olarak hayat boyu öğrenme gelişmiş ülkeler için eğitim politikalarının temelini oluşturmaktadır. Bununla birlikte araştırmada; toplum içerisinde hayat boyu öğrenmeye dönük duyarlılık ve farkındalığın düşük olmasının bireylerde öğrenme faaliyetlerine karşı da ilginin düşük olmasına yol açtığı bulgusuna yer verilmektedir.

Aykırı ve Tokucu (2017) ise araştırmalarında; insani gelişmişlik düzeyi endeks puanı çok yüksek düzeyde olan ülkelerdeki ekonomik gelişmişliğin büyük ölçüde beşeri sermaye ve insan kalitesiyle ilişkili olduğunu bulgulamışlardır.

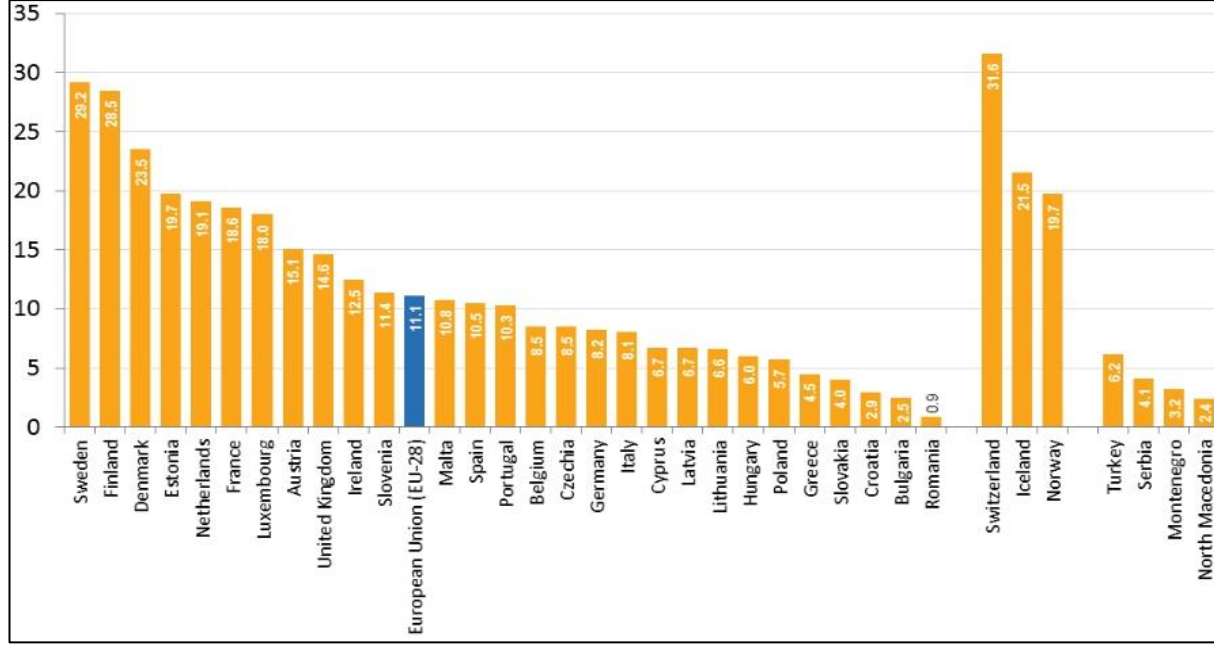
Tablo 1. İnsani Gelişim Endeksi Minimum – Maksimum Gösterge Değerleri

Boyut	Gösterge	En Az	En Çok
Sağlık Eğitim	Doğuşta yaşam süresi (Yıl)	20	85
	Beklenen okullaşma (Yıl)	0	18
	Ortalama okullaşma (Yıl)	0	15
Gelir	Kişi başı GSMH (Dolar)	100	75000

Kaynak: UNDP, 2018

Çolak (2010)'a göre gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında görülen refah düzeyi farkının ortadan kaldırılması, mevcut farkın kapatılabilmesinde en önemli faktör eğitimidir. İktisadi boyutta kalkınma toplum içerisindeki eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin sayısal olarak artmasına bağlıdır.

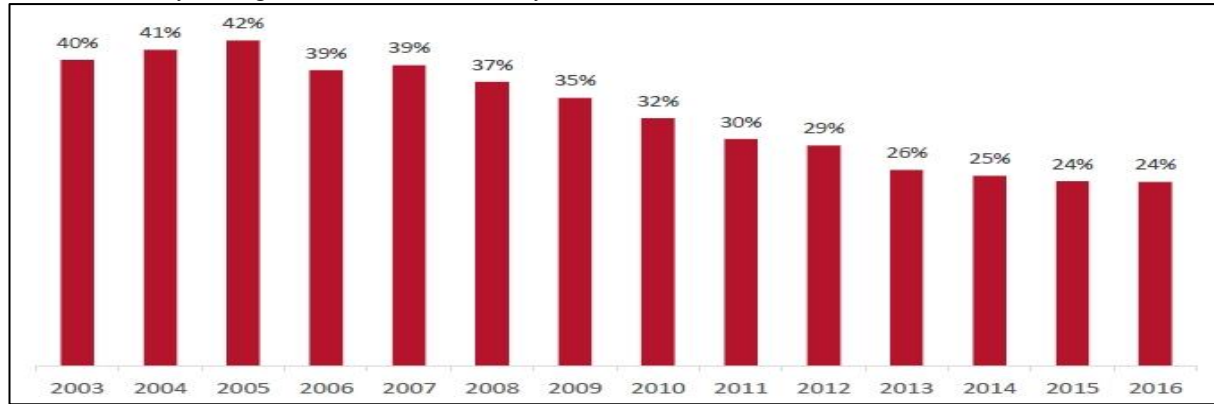
Grafik 1. Avrupa'da Hayat Boyu Öğrenmeye Katılım Oranları

Kaynak: Eurostat, 2019

Bilim ve teknolojideki ilerlemelerin yanında hayat boyu öğrenmenin bireysel ve toplumsal hayata sağladığı etkilere ve elde edilen başarıların kaynağı olarak Önal (2010), eğitimin yaygınlaşmasını işaret etmektedir.

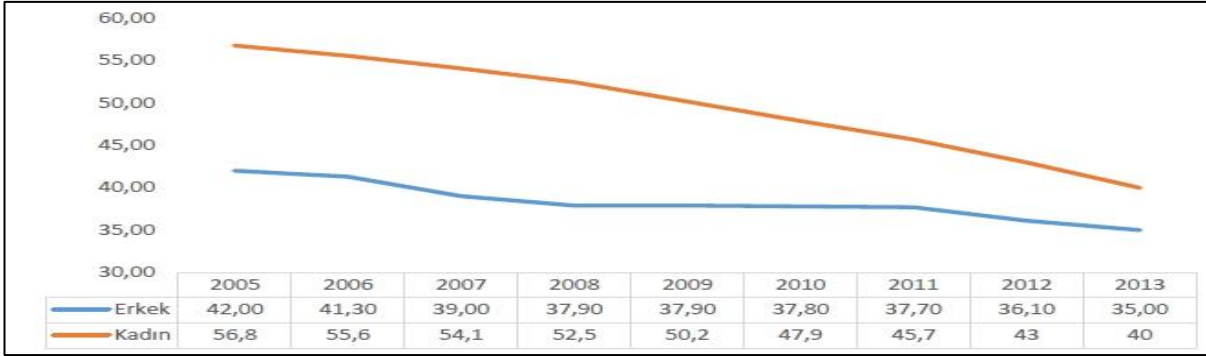
Grafik 2. Türkiye'de Eğitim ve İstihdamda Olmayanların Oranı

Kaynak: Strateji ve Bütçe Bşk., 2019

Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler açısından beşerî sermaye yüksek düzeyde önem taşımaktadır. Bu bağlamda toplumu oluşturan bireylerin dolayısıyla da toplumun sağlıklı ve eğitilmiş olması son derece kritiktir. Genel çerçevede değerlendirildiğinde ise ülkelerin iktisadi açıdan gelişmeleri ve başarılı olabilmeleri mevcut fiziki sermayeyle birlikte beşerî sermayeye yapılan yatırımlar ve beşerî sermayenin geliştirilmesine bağlıdır (Eser ve Ekiz Gökmen, 2009).

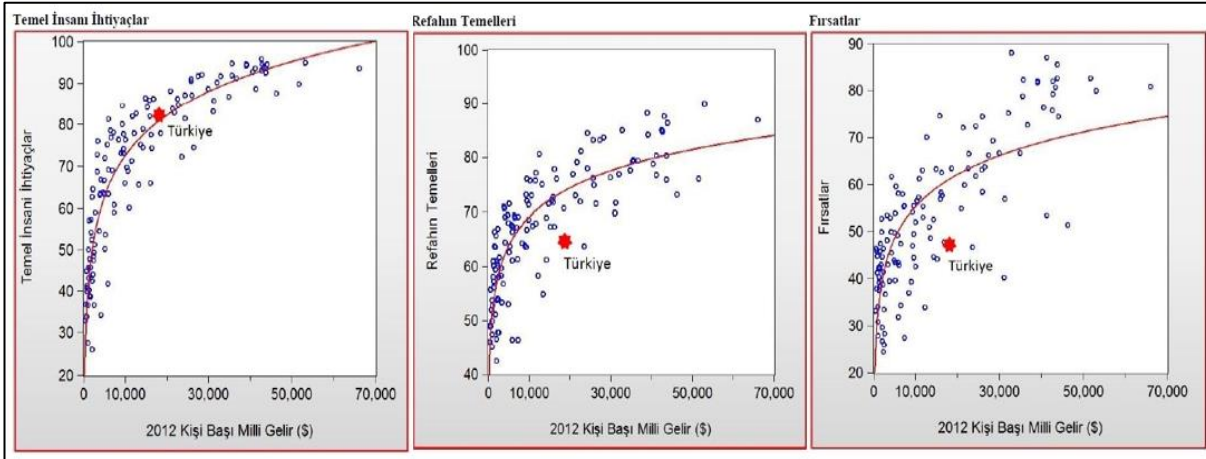
Çakmak (2008), "Eğitimin ekonomiye ve kalkınmaya etkisi" çalışmasında, ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin, toplumu oluşturan bireylerin nitelikli ve yaşam boyu devam eden bir eğitim süreci içerisinde olmalarına ve bu yolla elde edilen bilgi ve becerilerin iktisadi yapıya katkı sunmalarına bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu saptamaya bağlı olarak temelde insan unsuru olan toplumların kalkınmaları ve gelişmişlik düzeylerinin yine insanları sahip oldukları bilgi, birikim ve deneyimleriyle sınırlı olduğu söylenebilir. Şu halde ülkelerin kalkınma hamlelerinin ilk adımının bireylere sunulacak ve yaşam boyu devam edecek nitelikli bir eğitim yapısı inşa etmek olması kaçınılmazdır.

Grafik 3. Türkiye’de Eğitim ve Öğretimden Erken Ayrılanlar

Kaynak: Strateji ve Bütçe Bşk., 2019

Eğitim, insan kaynaklarının becerilerini ve üretkenlik yeteneklerini geliştirerek milli gelirin büyümesine önemli bir katkı sağlayabilir. Araştırmalar, milli gelirdeki artışın kısmen işgücünün eğitim seviyesindeki artışla açıklanabileceğini, bunun da milli gelirdeki artışa yansıdığını göstermektedir (Hoşgörür ve Gezgin, 2005).

Çakmak ve Gümüş (2005), Beşerî sermaye ve ekonomik gelişme arasında Türkiye özelinde pozitif yönde ve uzun vadeli bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadırlar. Ayrıca aynı çalışmada Türkiye’de beşerî sermayenin ülke ekonomisine katkısının fiziki sermayeye oranla daha düşük düzeyde olduğu saptanmıştır.

Grafik 4. Sosyal Gelişme Alt Endeksleri ile GSMG Karşılaştırması

Kaynak: SPI Dünya Bankası

Dolaylı Veri Bulguları

Jahan (2016) raporunda, yaşam boyu öğrenmenin bireye ve topluma katkısını değerlendirmiş ve insani gelişmişliğin evrensel bir değer olduğunu, her bireyin yaşamının ve kalitesinin kıymetli olduğunu, bireylerin yaşam kalitelerinin artırılması gayreti içerisinde olunması gerektiğini ve bu sayede tüm bireylerin en üst düzeyde performans ortaya koyabileceğini aktarmaktadır.

Zwollo (2014), Papua’dan Datça’ya Sosyal Kalkınma Çalışmaları adlı çalışmasında; ülkesi Hollanda için “Konya kadar büyüklüğe, İstanbul kadar nüfusa sahip bu ülke nasıl oluyor da bu konumda olabiliyor ve bu durumu sürdürebiliyor?” Sorusuna yanıt aramış ve “Bunun bir sebebi var ve bu bir tesadüf değil” cevabı içerisinde kalkınma için hayat boyu öğrenmenin önemine vurgu yapmaktadır.

Kudat (2014), eserinde kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için “toplumlardaki eşitsizliği gidermeyi, azaltmayı gerektirir ve bunun gerçekleştirilmesi için niteliksel ve niceliksel yöntemlere eşit ağırlık verilmelidir” koşulunun altını çizmektedir.

Çağlar (2014), eserinde hayat boyu öğrenmenin ve gelişimin önemine vurgu olacak biçimde “değişim, yaşamın temel yasalarından birisidir, istesek de istemesek de değişiriz bu gerçekliğin ayırdındaysak eğer, değişim sürecini yönetebilmenin, yaşamamızda şansa bağlanabilecek durumları en aza indirebilmenin ilk gereğini yerine getirmiş demektir” ifadelerine yer vermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümde alanyazın taramasından elde edilen verilere, değerlendirme sonuçlarına ve önerilere yer verilmiştir.

Sonuç

Araştırma amacı çerçevesinde Hayat boyu öğrenmenin sosyal kalkınmaya etkisi hakkında genel bir kapsam oluşturabilmek üzere alanyazın çalışmaları taranmış ve yayımlanan rapor, belgeler ve biyografi kitapları incelenmiştir. Elde edilen bulgu ve sonuçlar bu bölümde aktarılmıştır.

Sosyal gelişme endeksi 2022 verileri incelendiğinde Türkiye'nin 66,59 puan ile 149 ülke arasından 88. sırada olduğu görülmektedir. 2019 verilerine göre Türkiye 67,49 puanla 71. Sırada, 2014 yılında ise 64,62 puanla 64. Sıradadır. Görüldüğü gibi 2014 yılından 2022 yılına dar geçen sürede dünya ülkeleri arasındaki sıralamada bir gerileme söz konusudur. Kadınların ortalama eğitim süreleri ve eğitimde fırsat eşitliği kriterlerinin Türkiye'nin endeks puan ortalamasını düşüren faktörler olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar geçen yıllar içerisinde Türkiye'nin orta dereceli beşerî kalkınma düzeyindeki ülkeler arasındaki sıralamasının gerilediğini göstermektedir ve durumun kötüleştiği söylenebilir. Bu durum kız çocuklarında okullaşmanın artırılmasına dönük eylem planlarının uygulanmasında daha titizlikle davranılması gerektiği sonucunu doğurmaktadır. Kadınlarda erkeklere oranla eğitim ve işgücü katılım bakımından önemi derecede fark bulunmaktadır ve erkeklere oranla kadınların eğitim, politika ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca dezavantajlı gruplarında eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanmalarının önü açılmalıdır denilebilir.

Yaşam boyu öğrenmeyi mümkün kılmak üzere düzenlenen yaygın eğitim kurslarına dahil olan bireylere ait sayısal verilere ulaşmak mümkün ise de devam edilen bu kursların ne ölçüde sosyal kalkınmaya hizmet ettiğini saptamak kolay değildir. Hayat boyu öğrenmenin sosyal kalkınmaya etki katsayısını ve oranını hesaplamak güç olsa da beşerî sermaye üzerinde özgül bir ağırlığı olduğu söylenebilir. Eğitimin bireyler üzerindeki gelişim etkisi hesaplanırken okullaşma oranı” ve “beklenen okullaşma yılı” verileri kullanılmaktadır. Okullaşma oranı belirlenirken 25 yaş ve üstü bireylerin aldıkları eğitim süresinin ortalaması dikkate alınmaktadır. Bu yolla elde edilen ortalamanın yüksek olması hayat boyu eğitim ve öğrenmenin insani gelişme endeksine etkisi anlamına gelmektedir.

Eğitime verilecek önem ile birlikte toplumsal kalkınmaya dönük olumlu sonuçlar elde etmek mümkün olacaktır. Öyle ki sosyal kalkınmayı sağlayacak ana faktör olan eğitimde ortaya konan yapısal değişikliklere bağlı biçimde zaman içerisinde olumlu kazanımlar elde edilmiştir. Örneğin 2005 yılında erkeklerde %42, kadınlarda %56,8 olan okuldan erken ayrılma oranlarının, 2013 yılı verileri itibari ile erkeklerde %35, kadınlarda %40 seviyelerine gerilediği; 2012 yılında okul terk oranı %39,6 iken 2017 yılında bu oran %32,5'e gerilediği görülmektedir. Çok boyutlu bir kavram olan İnsani Gelişim Endeksi sağlık, eğitim ve gelir boyutlarını esas alarak ülkelerin gelişmişlik düzeylerini belirler.

Bireylerin hayat boyu öğrenme fırsatlarına sahip olabilecekleri düzenlemelerin tesis sorumluluğu ülkelere aittir. Resmi kurum ve kuruluşlarla birlikte sivil toplum örgütlerinin iş birliği içerisinde organize olabilmeleri ve birey ve toplumunda hayat boyu öğrenme konusunda bilinç oluşması için mevcut iktisat kaynakları dahilinde yatırımlar yapılmaktadır.

Ülkelerin ihtiyaç duyulan hayat boyu eğitim düzenlemeleri için özel sektörü teşvik ettiği de görülmekte ise de bazı alanyazın çalışmalarında bu konunun eğitimde eşitlik ilkesine aykırı bir sonuç doğurduğu tespitlerine rastlanmak mümkündür. Yetişkin eğitim sürecinde; teknoloji çağının da bir anlamda gereği olarak uzaktan eğitim ve sertifikasyon süreci hız kazanmıştır. Uzaktan eğitim ile alınan belgenin “bilgi” anlamına gelmediği, alınan eğitimin ne ölçüde yeterli kazandırdığı tartışmalı bir konudur. Bununla birlikte söz konusu eğitimler çoğunlukla özel sektör bünyesinde sağlanmakta ve bu da ücretsiz eğitim olgusunu zedelemekle birlikte fırsat eşitliğine aykırı bulunmaktadır.

Öneriler

Kaynakların, özellikle beşerî kaynakların optimal seviyede işlevsel biçimde kullanılması sürdürülebilir iktisadi kalkınmayı sağlayacaktır. Bu sebeple bahse konu ekonomik ve bağlamında sosyal kalkınma için beşerî sermayeye gerektiği ölçüde yatırım yapmak gerekmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma bir sonuç değil süreçtir. Dolayısı ile hedeflenen kalkınma seviyesine ulaşılması yeni hedeflerin doğması anlamına da gelmektedir. Nitekim yaşamın olağan akışı içerisinde ve mevcut küresel dünyada gereksinimlerin tamamının karşılanmış olması ya da artık karşılanması gereken ihtiyacın kalmaması söz konusu değildir. Bu sebeple bireylerin öğrenme gereksinimleri hiçbir zaman bitmez ve hayat boyu devam eder. Tam da bu noktada hayat boyu devam etmesi gereken öğrenme gereksinimlerinin ve zorunluluklarının hayat boyu karşılanması için toplum ve bireylere bu imkân ve fırsat sunulmalı, bu süreçte bu olanakların; göçmen, azınlık, engelliler, kadınlar gibi dezavantajlı grupları da içine alacak şekilde toplumun tamamını kapsaması sağlanmalıdır.

Yapılacak yatırımlar, beşerî sermaye birikimin en temel kaynağı olarak kabul edilmeli ve bu oranda genele ulaşabilecek biçimde artırılmalıdır. Ayrıca gerçekleştirilecek yatırımlar, her tür ve kademedeki resmi örgün ve yaygın eğitim yanında resmi olmayan eğitim öğretim teşebbüslerini de kapsamalıdır. Yine gerçekleştirilecek yatırımların, hedeflenen nitelikli eğitim öğretim ortam ve düzenlemelerini tesis ederek kalkınma sürecine katkı sunacak nitelikli iş gücü elde edilmesini sağlamak gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ak, R., ve Ak Bingül, B. (2011). Eğitim-Büyüme İlişkisi Yazını Üzerine Bir Değerlendirme. *The Knowledge Economy*, 153-165.
- Alkan, V., Şimşek, S., ve Erbil, B. A. (2019). Karma Yöntem Deseni: Öyküleyici Alanyazın İncelemesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 558-581.
- Altınışik, İ., ve Peker, H. S. (2012). Eğitimin Ekonomik Kalkınmaya Etkisi. *Sosyoteknik Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 1-13.
- Arı, A. (2018). Beşeri Sermayenin Kalkınma Üzerine Etkisi. *International Journal of Economics Politics Humanities and Social Sciences*, 28-34.
- Aydınlıgil, S. (2009). İnsani Kalkınma Yaklaşımı: İyi Yönetişim ve Sosyal Politika için Önermeler. *4. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*. Ankara: ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aykırı, M., ve Tokucu, E. (2017). Ekonomik Büyümenin Sürdürülebilirliği Açısından Beşeri Sermayenin Önemi: Yüksek Gelirli Ülkeler Üzerine Bir Uygulama. *KAÜİİBFD*, 259-293.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni (3. Baskı)*. (S. B. Demir, Çev.) Ankara: Eğiten Kitap.
- Çağlar, Y. (2014). *Gönüllü Emegün Emekçisi*. Ankara: Kalkınma Atölyesi.
- Çakmak, E., ve Gümüş, S. (2005). Türkiyede Beşeri Sermaye ve Ekonomik Büyüme Ekonometrik Bir Analiz (1960-2002). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 60-72.
- Çakmak, Ö. (2008). Eğitimin Ekonomiye ve Kalkınmaya Etkisi. *D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33-41.
- Çelik, H., Baykal, N. B., ve Memur, H. (2020). Nitel Veri Analizi ve Temel İlkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 379-406.
- Çolak, M. (2010). Eğitim ve Beşeri Sermayenin Kalkınma Üzerine Etkisi. *Kamu-İş*, 109-125.
- Eser, K., ve Ekiz Gökmen, Ç. (2009). Beşeri Sermayenin Ekonomik Gelişme Üzerindeki Etkileri: Dünya Deneyimi ve Türkiye Üzerine Gözlemler. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 41-56.
- Gümüş, E., ve Şişman, M. (2012). *Eğitim Ekonomisi ve Planlaması*. Ankara: Pegem Akademi.
- Güncör, C. (2017). Eğitim ve Kalkınma İlişkisinin İncelenmesi. *Eğitim ve Kalkınma İlişkisinin İncelenmesi*, 14-32.
- Hoşgörür, V., ve Gezgin, G. (2005). Ekonomik ve Sosyal Kalkınmada Eğitim. *Yüüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-12.
- Jahan, S. (2016). *İnsani Gelişme Raporu*. New York: By the United Nations Development Programme. 06 01, 2020 tarihinde <https://www.undp.org/content/dam/turkey/docs/hdr2016/HDR%202016%20Overview%20TR.pdf> adresinden alındı
- Kaya, H. E. (2014). Küreselleşme Sürecinde Yaşam Boyu Öğrenme ve Yetişkin Eğitimi Gerçeği. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 91-111.
- Kiraz, H., ve Gümüş, E. (2017). Kamu Harcamalarının Büyümeye Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Araştırma. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 9-22.
- Kudat, A. (2014). *Rüzgâra Karşı Yarım Yüzyıl Sosyal Kalkınma*. Ankara: Kalkınma Atölyesi.
- MEB. (2018). <http://www.hbo.gov.tr/>. 05 29, 2020 tarihinde Hayat Boyu Öğrenme Portalı: <http://www.hbo.gov.tr/Hakkimizda/Onem> adresinden alındı
- Önal, İ. (2010). Tarihsel Değişim Sürecinde Yaşam Boyu Öğrenme ve Okuryazarlık: Türkiye Deneyimi. *Bilgi Dünyası*, 101-121.
- Öztürk, N. (2005). İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü. *Sosyoekonomi Dergisi*, 27-44.

- Poyraz, H., ve Titrek, O. (2016). Türkiye’de Hayat Boyu Öğrenmenin Geliştirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 115-131.
- Samancı, O., ve Ocakçı, E. (2017). Hayat Boyu Öğrenme. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 711-722.
- Sökmen, A. (2014). Sosyal Gelişme Endeksi Türkiye İçin Ne İfade Ediyor? *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*, 1-11.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu*. Ankara.
- Taş, U., ve Yenilmez, F. (2008). Türkiye’de Kalkınma Planları Işığında Eğitimin Kalkınmadaki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 155-186.
- UNDP. (2016). *İnsani Gelişme Raporu: Herkes İçin İnsani Gelişme*. New York: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı.
- UNDP. (2018). *Human Development Indices and Indicators*. Statistical Update, Technical Notes.
- UNIC. (2018). <http://www.unicankara.org.tr>. Temmuz 25, 2023 tarihinde <http://www.unicankara.org.tr/today/3.html#top> adresinden alındı
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zor, A. (2020). İnsani Gelişme Endeksi ve Türkiye. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 38-52.
- Zwollo, C. (2014). *Papua’dan Datça’ya Sosyal Kalkınma Çalışmaları*. Ankara: Kalkınma Atölyesi.